

L'estil de Rafael Masó es feia evident en el vestibul de la casa núm. 1 de la pujada del Pont de Pedra de Girona.

Una obra oblidada de Rafael Masó

Benet Julià i Figueras

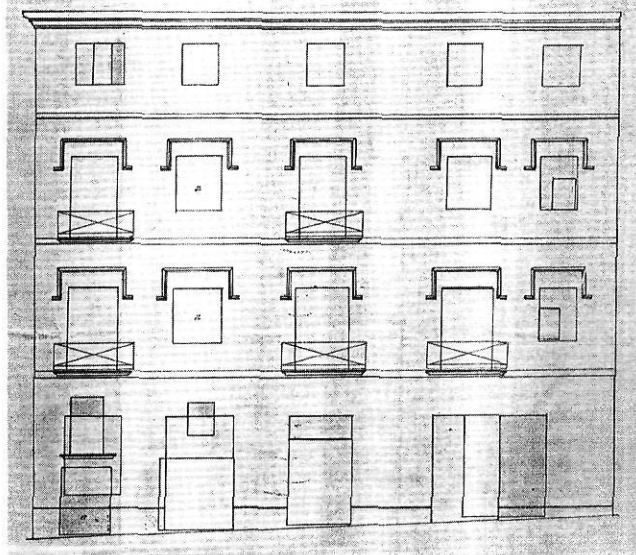
V eure un rètol anunciant la venda de la casa núm. 1 de l'anomenada pujada del Pont de Pedra m'ha recordat —puix que hi havia viscut una vintena d'anys— les particularitats que m'havien fet pensar que es tractava d'una mansió relativament noble i en la qual el nostre arquitecte, Rafael Masó i Valentí (1880-1935), en renovar-la parcialment, va deixar la seva empremta artística, ennoblint-la doblement, la qual cosa motiva totes aquestes consideracions.

Seria una gran pèrdua per a la ciutat si caigués en mans barroeres que fessin perdre aquella traça personal de l'artista, perquè de forma intel·ligent es podria renovar i recuperar a l'ensems, cosa que dignificaria el nou edifici d'una forma singular.

Història de l'edifici

No són pas gaire abundants les dades que he pogut recollir d'aquest immoble, que passà segurament tots els avatars que s'esdevingueren a l'entorn de la que actualment coneixem com a plaça del Vi i on la casa fa cantonada. A l'edat mitjana i fora muralla, aquest lloc deuria haver servit d'esbarjo de la població i de concurrència, els dies de mercat. També antigament havia estat anomenada plaça de les Albergeries, pels albergs que el viatger hi trobava per hostatjar-se en els dies d'important afluència de personal amb motiu de fires o, potser —si ja n'existia algun en època remota—, serviria per acollir el cansat viatger quan es trobava amb les portes de la ciutat ja tancades per les guàrdies. Segurament uns modestos edificis l'envoltaven, i amb el temps i successives fusions formarien les

Fachada de la Subida del puente

Croquis de l'immoble de 1895.

*L'edifici, després
que s'hi instal·lès
el Banco Urquijo.*

mansions que actualment encara coneixem.

Però no serà fins al regnat de Pere IV quan es construïran les noves muralles per englobar i protegir tot aquest burg, com ho podem copsar en un document que afecta el metge gironí mestre Guillem Coltell (1325-1392) i on s'exposa que la seva casa «afrontava per una part amb un carrer anomenat de Lalboreda i per l'altre amb un carrer dintre de les muralles de la ciutat, camí que porta del pont dels frares menors al monestir dels frares de Santa Maria del Mont Carmel». (1)

En una talla de 1535 (2) s'indica que la senyora Gerònima Ribas, propietària, sembla, de la casa que tractem, l'havia comprada a mossèn Macià Julià, mercader, difunt, que anteriorment havia estat formada per quatre cases, dada que corrobora el que ja havíem insinuat abans.

En el Cadastre de 1716, núm. 793 (3), llegim que la casa pertanyia a Francesc Bosch, pastisser, i constava de cuina al sòl, quatre «aposentos» en el primer sostre i cinc en el segon: afrontant a solixent amb el carrer de l'Albereda; a migdia, amb casa d'Ignasi Pagès,

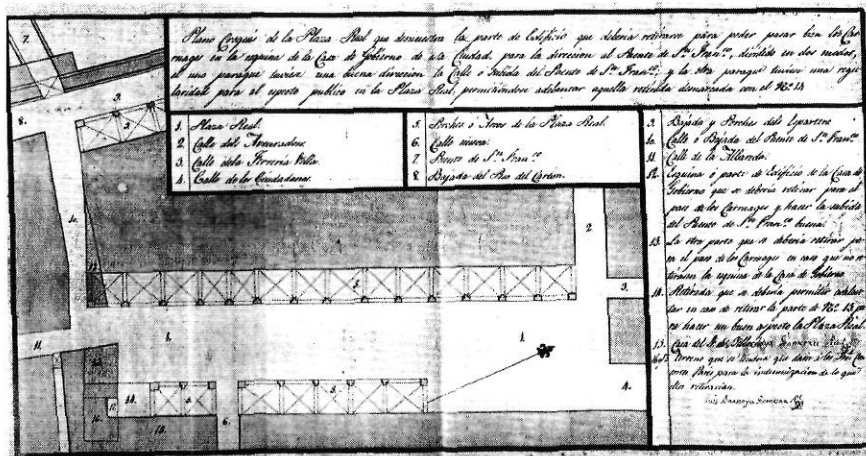
procurador; a ponent, amb Francisco Milans, adroguer, i a tramuntana amb la plaça del Vi.

Reconstrucció i unificació

No he sabut trobar cap més dada fins a mitjan segle passat, malgrat que sospito que fou a la centúria anterior –segle XVIII– quan potser es portà a terme la reconstrucció més important i la unificació de les tres cases en una d'àmplies proporcions, com ens ha arribat als nostres dies, sobretot si s'examina uns plànols de la façana del 1895 i un altre de la planta baixa fet pel senyor Masó en encarregar-se de l'obra el 1920. Detalls com uns exteriors de pedres ben carejades; parets mitgeres sòlides a l'interior; grosses bigues de vells roures per sostenir unes àmplies teulades com també portes de fusta ben conservades, de dos batents dividits en plafons que tenien al seu centre ornaments amb motlures de línies corbades de tipus barroc, etc. (làmines I i II).

Com ja hem dit, és al segle XIX, quan comencem a trobar noves dades. Així, tenim que el 1835 n'era propietari un tal Josep Antoni Canonja, confiter

de Barcelona, el qual vengué part de la finca a la senyora Raimunda de Miguel i de Minali i una altra part, que és la que ens interessa més, a Na Paula de Garrigoles i de Gelabert, segons es documenta en sol·licituds d'obres de la façana. (4). També dels mateixos anys són unes modificacions que canviaran totalment l'aspecte de la pujada del Pont, car aquesta tenia llavors una forma d'embut a la part més estreta a l'entrada de la plaça, la qual cosa motivava dificultats al gir dels carruatges, com es pot comprovar en examinar el plànol adjunt fet en aquella època (làmina III). Aquesta configuració del carrer tant podia ésser casual com feta expressament, com a mesura de protecció en cas de guerra per obstaculitzar el pas de l'enemic quan aquest havia pogut trencar les defenses exteriors i penetrar dintre dels carrers de la població. En aquelles guerres cos a cos i casa per casa, poder posar ràpidament obstacles al seu avanç en llocs estrets era un factor a tenir en compte. Per això, en no ser necessaris ja aquests tipus d'actuacions, s'estudià fer recular la façana de l'anomenada Casa del Govern, situada enfront mateix de la que estudiem i millorar el trànsit interior d'un

Plànol de la pujada del Pont de Pedra. 1875.

lloc cèntric. Aquest edifici era propietat de la Ciutat, servint per a la Gran Guàrdia i hi residia el governador de la plaça.

La Banca Montsalvatge

Tornant ara a la casa que analitzàvem, trobem que les darreres informacions sobre propietaris i estadants es refereixen a l'any 1895, quan el Sr. Francisco Montsalvatge i Fossas, veí d'Olot, director d'una banca de la seva propietat, establerta als baixos d'aquest edifici, sol·licita permís d'obres a la façana, a la vegada que indica que és el propietari de l'immoble. (5) Aquest senyor, àmpliament conegut a Girona, a més de banquer era historiador, amb més de 26 llibres publicats, la majoria sobre el comtat de Besalú. Fou pare de Xavier Montsalvatge i Iglesias (1881-1921), també banquer, a més de literat i pintor, íntim amic dels germans Pla i Cargol i de tots els intel·lectuals gironins del moment. Delicat de salut, passà llargues temporades a la Vall d'Aro, escenari de les seves *Proses del viure a Solius*. Deuria residir a Girona en la mateixa casa del seu pare perquè en el segon pis encara es conservava una porta vidriera pintada en estil noucentista que imitava un vitrall, mentre que en l'ampit d'una finestra es mantenien petrificades restes de pintura a l'oli deixades en voler netejar la seva espàtula de pintor.

La intervenció de Masó

No conec la data exacta però deuria ésser al voltant dels anys 1919 o 1920 quan una entitat bancària de

nom «Banco de Tarrasa», que havia crescut en aquella època amb una forta empena, decidí comprar la Banca Montsalvatge als hereus, després de la mort de Don Francisco. En establir-se a Girona, van adquirir, al mateix temps, l'edifici núm. 1 de la pujada del Pont de Pedra, i van col·locar Xavier com a gerent de la sucursal del mateix banc a Olot, lloc on moriria al poc temps.

Llavors els nous propietaris del banc deixaren en mans de l'arquitecte Sr. Masó l'operació de modernitzar l'edifici, sobretot pel que afectava a les dependències bancàries, sense perdre, però, l'essència gironina del local. Posat mans a l'obra, acabà els baixos i el primer pis, però no arribà a finalitzar els altres pels motius que més endavant exposaré.

Comparant la fotografia feta al final de la dècada dels anys vint amb el projecte del senyor Montsalvatge, hom aprecia l'ús de la pedra de Girona que féu el nostre arquitecte per recobrir part de façana i realçar l'entrada principal, seguint la seva norma d'usar i magnificar tot el material genuïnament gironí, que li servia també per formar artísticament als seus artesans col·laboradors. Així, a la façana del carrer de l'Albereda alternà la pedra amb la rajola de models antics, que ell havia aconseguit als terrissers de la Bisbal (?).

A la façana principal projectà un pòrtic majestuós, format per dues columnes de pedra d'una sola peça que aguantaven un bloc també petri l'entaulament del qual arrodonia l'entrada del centre bancari tal com encara es conserva. Però on el Sr. Masó demostrà el seu geni artístic fou a l'hora

de dibuixar la porta de ferro que tancaria el pòrtic i que fou encomanada a la casa Cadenas de Girona, per substituir la vella porta metàl·lica plegable.

Encara que en aquells dies jo era un vailet, recordo quan portaren aquella portalada de 1.200 kg, dalt d'una carreta plana i baixa de quatre rodes i tirada per cavalls valents, amb la companyia d'un grup de camàlics per posar-la a pes de braços a son lloc i sostenir-la mentre l'arquitecte i el forjador examinaven la seva obra. D'aquesta peça només se n'ha salvat una petita part que tanca una entrada d'escala, oberta posteriorment al costat de la casa veïna.

Però al carrer de l'Albereda hi ha quatre finestres que s'han conservat fins avui amb les mateixes reixes originals de ferro forjat i dibuixades pel mateix tècnic. Més modesta, però, encara es pot observar sobre els seus barrots, una targeta que els corona amb un pseudo-escut on engloba les inicials B.T. —pròpies de l'entitat— més uns adornaments florals, a cada costat, mentre que els finestrals de la façana de la pujada del Pont, no s'arribaren a canviar, persistint les portes metàl·liques plegables, antigues.

Sembla que la idea que els directius de l'entitat bancària encarregaren al Sr. Masó era la de transformar tots els baixos en una nau visible en tota la seva totalitat, cosa que ho solucionà amb uns gràcils arcs de mig punt que permetien des del vestíbul, en entrar, veure tota la planta baixa de l'edifici convertit en un únic despatx, excepte una part central que se reservà per a la secció de caixa, protegida igualment per una estudiada reixa de ferro. S'observava la seva marca en el més mínim detall, com per exemple en la fusteria dels taulers d'atendre el públic, en les portes, els envans per tancar reduïts espais per tractar més íntimament a certs clients, els arrambladors i, sobretot, l'ornamentació de les citades arcades, on una biga travessera aguantava uns muntants tornejats que tenien en llur centre uns escuts d'aram repussat, obra igualment d'un reconegut artista local.

Però una de les parts més destacables de la restauració residia en el tractament donat a un arc obert en el replà de l'escala en arribar al primer pis. En pujar per l'àmplia escala, tota de pedra, i girar a mig tram, apareixia un conjunt ornamental de fusta i vitrall que tanca-

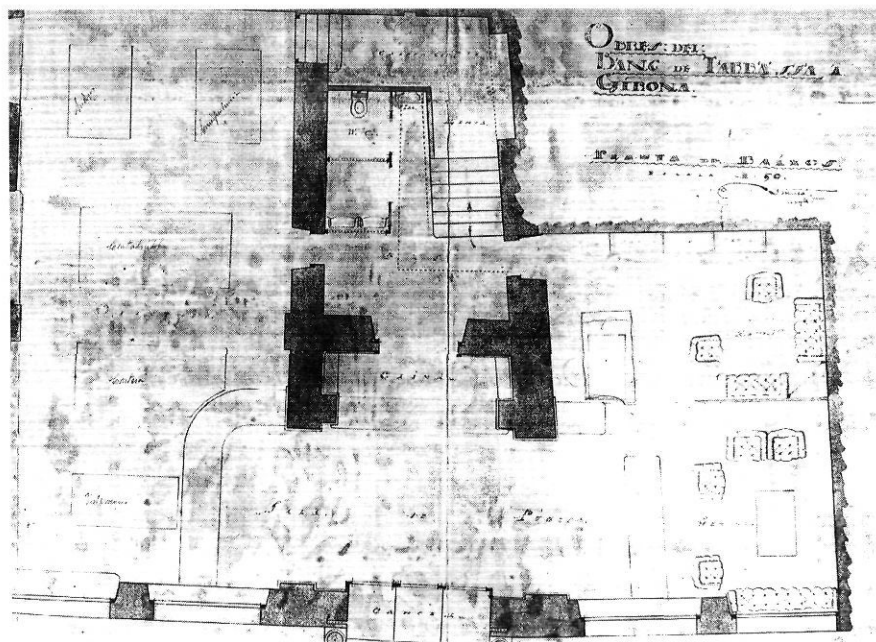
va l'arcada que havia obert en aquell lloc per donar llum, feia destacar els colors dels vidres emplomats on es dibuixaven els escuts de la ciutat i de Catalunya en un i altre costat, acompanyats també de les inicials B.T. pròpies de la banca al·ludida, conjunt que encara es conserva en l'actual edifici i on es pot admirar, car l'autor només ens ha deixat un petit disseny del que pensava plasmar. (Làmina VI).

Quant al primer pis, recordo com s'arreglà per acollir un despatx senyorial per a la gerència de la sucursal, però que no fou mai destinat a aquest menester. Igualment, en l'altra part de la planta, s'arranjà una àmplia sala destinada a reunions de diverses juntes, moblada amb mobiliari tipus renaixement català i que constava d'una larga taula envoltada de cadires de frare, obra tota ella d'un altre artista gironí, col·laborador del nostre arquitecte, el senyor Pibernat. Les parets d'aquesta estança eren recobertes d'un paper de qualitat que imitava un teixit sedós, lleugerament purpuri i vorejat d'una imitació de cordó daurat que ressaltava els contorns, sobretot de les pedres del dintell de la porta principal i també d'alguna cartel·la, treball efectuat sota la direcció de l'artesà pintor, senyor Emeri Oliveras, un altre dels seus distingits cooperants.

Però la reforma total d'aquest edifici s'estroncà quan una nova entitat bancària, de nom «Banco Urquijo Catalán», absorbí el «Tarrasa», segons nota que el 15 de juliol de 1922 envià a totes les sucursals notificant el canvi. Llavors els nous dirigents no cregueren prudent invertir més capital en acabar d'adecentar els pisos restants de l'edifici, quedant l'actuació del Sr. Masó reduïda a complementar els detalls pendents com foren la porta d'entrada ja comentada i la reixa de la secció de caixa, a part de la decoració d'una nova sucursal que s'obrí a Banyoles.

Uns domassos brodats

Però un altre factor, casualment, féu que el senyor Masó posés, altre cop, el seu art al servei de la casa. S'havia anunciat per aquell temps —any 1924— la propera visita del rei Alfonso XIII a la nostra ciutat. La direcció del banc, des de Barcelona, aconsellà que la façana de la sucursal bancària gironina

Plànol dels baixos, dibuixat per Rafael Masó.

cooperés amb dignitat en aquest important esdeveniment. Com que només hi havia destinats per contribuir a les festivitats locals —la majoria de caire religiós— uns senzills domassos de roba de color granat, s'acordà fer-ne uns altres de més qualitat, posant-se llavors el meu pare en contacte amb el seu amic, el senyor Masó, tot confiant en el seu depurat gust artístic. Aquest proposà i esbossà un enllaç dels escuts de la casa marquesal dels Urquijo amb el de Catalunya, al·legoria del nom de la nova entitat, brodats sobre domàs de vellut porpre. El seu croquis el dibuixà i dedicà al meu progenitor i, sempre l'hem conservat amb molta estima.

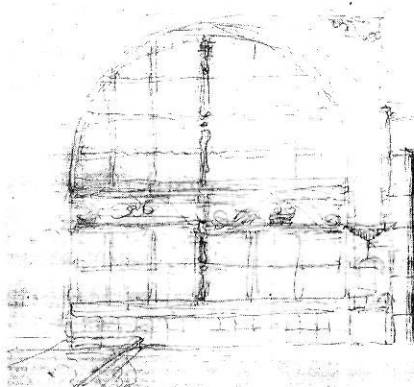
Per al treball manual d'aquest brodat aconsellà les monges benedictines de Sant Daniel i, com era d'esperar, resultà una veritable obra d'art, forta-

ment destacable quan s'exhibia penjat en els balcons de l'edifici. Per això evoco el pas de la comitiva reial el dia assenyalat; seguia darrera l'automòbil dels sobirans el dels infants i en ell un vailet de la meua edat —per això ho recordo bé— que es fixà amb certa insistència, suposo, en el que representaven aquells escuts. Aquell xicot era el futur comte de Barce'lona.

Malauradament aquells domassos feren una mala fi. Els dies tristos i freds de la retirada de febrer de 1939, una nit entraren a refugiar-se al banc membres del Comitè Bancari de Barcelona. Durant la retirada del matí següent, sobre camions i amb un fred intens, no es trobaren prou mantes per abrigar aquella massa de refugiats, per aquest motiu un d'ells va arrambar els famosos brocatells cuidadosament guardats en un armari de l'entitat, fent un viatge a les terres franceses d'on ja no tornarien mai més.

Benet Julià és metge i estudiós de temes històrics.

Esbós de Rafael Masó per a les finestres de l'edifici.

NOTES

- (1) J. Ma. ROCA. Mestre Guillem Coltellier en el IV Congrés de Merges de Llengua Catalana. Juny 1921. Girona.
- (2) Nota cedida pel Sr. Josep Canal Roquet-Jelmar.
- (3) Arxiu històric de la Ciutat. I.3.3.2.2.
- (4) Id. id. XIII. 7. Lligall 1 i altres.